

uit te brengen aangaande den toestand van het Congres. Hij deelde mede, dat het totale aantal der aangemelde voordrachten het cijfer 2700 had bereikt, d. i. 4-maal zooveel als op het Berlijnsche Congres. Het aantal leden (7000) was eveneens nooit vroeger bereikt; het schoone geslacht is door meer dan 1000 dames vertegenwoordigd.

Het welkom werd het eerst beantwoord door VIRCHOW, die zich in uitstekend Italiaansch uitdrukte. Op hem volgden in bonte rij de vertegenwoordigers van twintig verschillende Regeeringen. Engelsch sprak de Engelschman; drie of vier der afgevaardigden drukten zich in het Duitsch uit, al de overigen maakten gebruik van de Italiaansche of van de Fransche taal. Het aanhooren van zulk een reeks van voordrachten is een vermoeiende bezigheid; het warme applaus, dat de eerste Sprekers hadden ingeogst ging dan ook weldra over in een flauw geklap, dat meer beleefdheid dan instemming beteekende. Met des te meer trots moge het ons Nederlanders vervullen, dat de afgevaardigde onzer Regeering, Prof. STOKVIS, die tot de laatste Sprekers behoorde, aan de dalende levensgeesten der Vergadering door zijn verrukkelijke voordracht weer jeugdige frischheid wist in te blazen. Een biograaf heeft en terecht STOKVIS genoemd het type van den *representative man*; maar onder de representanten is hij een der voortreffelijkste; hij spreekt met jeugdig vuur, met Oosterschen gloed; hij doet de taal van DANTE van zijn lippen vloeien als had hij haar van kindsbeen af gesproken; zijn dichterlijke aanleg geeft hem beelden in den mond, die sympathie en geestdrift wekken in elk ontvankelijk gemoed. Daar tintelde ook nu een wondere bezieling in zijn woorden; Italiaan en vreemdeling waren in verrukking, en toen hij naar zijn plaats terugkeerde, staken uit de rij der afgevaardigden, Oostersche en Westersche handen uit, die de zijne wilden drukken en er kwam geen einde aan het gejubel der aanwezigen. Na afloop der plechtigheid onderhielden zich de Koninklijke gasten met enkelen der afgevaardigden, en uw verslaggever had het voorrecht te zien, van uit zijn loge, hoe hartelijk UMBERTO onzen STOKVIS complimenteerde, en hoe deze de hand van MARGARITA heeft mogen kussen. De Koninklijke gasten verlieten hierop den Schouwburg, onder de geestdriftige huldebetooningen der menigte en ook op straat klonk bij het voorbij rijden van den stoet nog menigmaal met vreemd accent het *Viva il re! Viva la regina!*

H. BURGER.

Dr. BURGER seint ons d.d. 5 April uit Rome: *Suivant (Congrès) non Espagne, mais Moscou ou Pétersbourg.*

INGEZONDEN.

Amsterdam, Maart 1894.

Waarde Doctor Ruland!

Wanneer ik in de volgende regelen enkele opmerkingen maak naar aanleiding van uw opstel, voorkomende in N°. 8 van dezen Jaargang, over de *diphtheritis-epidemie*, die in 1892 en 1893 te Maastricht heerschte, zijt verzekerd, dat dit niet is om aan uw verdienstelijk werk afbreuk te doen. Waar

Deel I, n°. 14, 1894.

ik op een daarin bestaande leemte meen te moeten wijzen, deze namelijk, dat de sterfte aan *croup* door u geheel buiten beschouwing gelaten werd, betreur ik het slechts, door eigen ondervinding geleerd, u niet van te voren te hebben kunnen waarschuwen.

In het jaar 1882 gaf ik in dit *Tijdschrift* een overzicht van eenige historische en statistische onderzoekingen over *Croup in Nederland*. Niettegenstaande ik op allerlei wijzen de schommelingen in de croup-sterfte met die van de diphtheritis vergeleek, mocht het mij niet gelukken eenig verband tusschen beide doodsoorzaken aan te toonen. Dit bracht mij tot hetzelfde standpunt, dat door U klaarblijkelijk thans in uw opstel is ingenomen.

In het jaar 1885 nam ik het onderwerp opnieuw ter hand, overtuigd als ik geworden was, dat in het jaar 1882 een verkeerde weg gevolgd werd, toen de croup en diphtheritis-sterfte van geheele provinciën of wel van geheel Nederland in opvolgende jaren onderling vergeleken werden.

Toen bleek mij al spoedig, dat de *croup* — enkele op zichzelf staande gevallen van genuïne croup misschien daargelaten — evenals en tegelijk met de diphtheritis in epidemieën het land doortrekt, d.w.z. nu eens hier, dan weer daar hevig heerscht, meestal de diphtheritis in haar loop vergezellende. Maar de zeer beperkte uitbreiding dier epidemieën maakt, dat de invloed eener tot weinige gemeenten beperkte en aldaar zeer aanzienlijke sterftestijging alras verdwijnt, wanneer de sterftcijfers van meerdere omliggende gemeenten daaraan worden toegevoegd. Hoe kleiner het observatie-veld genomen wordt, des te moorddadiger blijken die croup- en diphtheritis-epidemieën. Nu eens overheerscht de croup-, dan weer de diphtheritis-sterfte, en het is vooral deze ongelijkmatigheid, gevoegd bij de zoo even vermelde nivelleering der cijfers, waardoor het komt, dat croup- en diphtheritis-sterfte statistisch zoo weinig samengaan.

Op deze aanwijzing ontleedde ik de groote stad Amsterdam in haar afzonderlijke wijken, en toen werd ook hier het *epidemisch* karakter der — laat ik zeggen voor Amsterdam *normale* — croup-sterfte overduidelijk. Maar al doende leerde ik meer.

Om de buurtsterfte aan croup (en diphtheritis) afzonderlijk te leeren kennen, moest ik mijn toevlucht nemen tot de origineele „wekelijksche sterfte-„boekjes”, waarop ten Stadhuisse van dag tot dag de doodsoorzaken worden aangeeteekend met dezelfde woorden, waarmede de geneesheer ze heeft ingevuld. En hiermede bleek mij, dat aan de *identiteit* der *croup* en *diphtheritis* als sterfte-oorzaak wel niet kan worden getwijfeld. Intusschen voor de nadere motiveering dezer overtuiging moet ik verwijzen naar mijn opstel over *Croup en diphtheritis in Amsterdam* (Jaargang 1885) en naar een résumé dier onderzoekingen juist met het oog op die identiteit, bij gelegenheid van de Algemeene Vergadering der Maatschappij tezamengebracht, toen door een voorstel der Afdeeling 's *Gravenhage* het „gemeenschappelijk onderzoek „van ziekten” aan de orde was gesteld (Jaargang 1885, I, blz. 715 en 722).

Ook meer bevoegde autoriteiten bleken gelijke meening te zijn toegedaan.

In de verschillende Verslagen van het Geneeskundig Staatstoezicht vindt men herhaaldelijk aanwijzingen over *besmettelijke croup*, maar duidelijker bleek dienaangaande de meening der gezamenlijke Inspecteurs van het

Geneeskundig Staatstoezicht, toen in het jaar 1890 bij de Tweede Kamer een wetsontwerp tot wijziging der *Wet tot voorziening tegen besmettelijke ziekten* was ingediend en hierin *croup* niet was opgenomen, „omdat”, zooals de toelichting luidde, „die volgens bevoegde deskundigen niet als besmettelijk is „te achten, al beschouwen soms geneesheeren diphtheritis als croup” (Jaargang 1890, I, blz. 685).

Toen toch gaven de geneeskundige ambtenaren hun wensch te kennen, in strijd met bovengenoemde toelichting en in strijd met de ongenoemde *bevoegde* deskundigen, het woord *diphtheritis* in genoemd wetsontwerp te vervangen door *diphtheritis en croup*.

Op de daaraan volgende Algemeene Vergadering der Maatschappij verzocht de Afdeeling *Zuid-Hollandsche Eilanden* urgentie voor haar voorstel om met dezen wensch der geneeskundige ambtenaren instemming te betuigen. Die urgentie werd verleend en met 77 tegen 8 stemmen genoemd voorstel aangenomen (Jaargang; 1890, II, blz. 77, 94 en 117). Dienovereenkomstig werd door het Hoofdbestuur aan den Minister van Binnenlandsche Zaken een adres verzonden (Ibid. blz. 693). In de Afdeelingen van de Tweede Kamer heerschte meerdere verdeeldheid; het opnemen van de *croup* naast *diphtheritis* werd zoowel verdedigd als bestreden, bestreden o. a. op grond, „dat croup „gewoonlijk gemakkelijk van diphtheritis is te herkennen” (Jaargang 1891, I, blz. 157). Het antwoord der Regeering luidde hoogst afdoende, „dat de „besmettelijkheid van *croup* niet bewezen is” (Ibid. blz. 831), en het Regeeringsvoorstel werd dan ook ongewijzigd, dus zonder toevoeging van het woord *croup*, aangenomen. Maar zonder twijfel mocht de hoop gekoesterd worden, dat het verband tusschen *croup*- en *diphtheritis-sterfte* — zij het dan alleen officieus en onwettig — toch voldoende gebleken en erkend was.

Na het bovenstaande zal het U verklaarbaar zijn, dat ik teleurgesteld was met door U in een studie over de diphtheritis-epidemie te Maastricht de sterfte aan *croup* geheel verzwegen te zien. Voorzeker was dit alles U onbekend. Het verband daarvan met uw onderwerp is toch voorzeker grooter, dan dat der uitspraken van HIPPOCRATES, ARETAEUS, AETIUS en anderen (zie blz. 1 van uw opstel), te meer daar gij een afzonderlijk hoofdstuk wijdt aan de eerste verspreiding der epidemie te Maastricht en aan de diagnose der diphtheritis.

Ware U dit alles niet onbekend geweest, waarschijnlijk ware door U het thans volgende nauwkeuriger uitgewerkt, dan het aan mij, die een vreemde deling in Maastricht ben, mogelijk is. Ik moet mij tot de opgaven, zooals die in ons *Tijdschrift* verschijnen, beperken.

In Maastricht dan stierven:

Over de jaren	1868	—69	—70	—71	—72	—73	—74	—75	—76	—77	—78	—79	—80	—81
aan croup:	43	27	9	6	6	9	13	17	6	5	5	15	11	14
aan diphtheritis:	7	3	0	3	0	3	1	1	2	0	1	12	2	2
Over de jaren	1882	—83	—84	—85	—86	—87	—88	—89	—90	—91	—92	—93	tot Nov.	
aan croup:	3	1	13	8	4	5	4	0	4	9	19	1		
aan diphtheritis:	1	1	0	0	2	0	0	0	1	2	114	93		

Uit deze tabel alleen is voorzeker weinig te concludeeren. Stelt men de

epidemische croup-sterfte en de diphtheritis-sterfte op één lijn, dan blijkt intusschen, dat kleine epidemieën herhaaldelijk voorkwamen: in 1868—69 een meer ernstige; verder een in 1874—75, een andere in 1879—80—81, en ook nog een weinig beteekenende in 1884.

De beteekenis dier kleine epidemieën klimt, wanneer men een tabel der maandelijksche sterftegetallen opmaakt. Dan toch blijkt het, dat de sterfgevallen aan croup en diphtheritis zich niet gelijkmatig over het geheele jaar verdeelen, maar zich meermalen als kleine, doch vrij heftige epidemieën op kleine tijdruimten concentreeren.

Zoo bijv. stierven over de maanden:

	Jan.	Febr.	Mrt.	Apr.	Mei.	Juni.	Jul.	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
gedurende 1879												
aan croup:	1	1	1	1	4	1	—	1	3	1	—	1
aan diphth.:	—	—	—	—	—	1	1	—	—	7	3	—
gedurende 1880												
aan croup:	3	1	—	—	2	—	—	—	2	2	—	1
aan diphth.:	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
gedurende 1881												
aan croup:	1	3	2	—	1	4	—	1	—	1	—	1
aan diphth.:	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
gedurende 1882												
aan croup:	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—
aan diphth.:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
gedurende 1883												
aan croup:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
aan diphth.:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
gedurende 1884												
aan croup:	1	8	2	—	—	—	—	—	—	—	2	—
aan diphth.:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

De vrij heftige epidemie in de maand Februari 1884 geeft voorzeker bijzonder stof tot nadenken. In October 1882 werd een sporadisch sterfgeval aan diphtheritis aangegeven. Ruim een geheel jaar vertoont zich noch croup, noch diphtheritis op de sterftelijsten. Werd nu in November of December 1883 de smetstof in het daarvan als geheel vrij te beschouwen Maastricht opnieuw van buiten af ingebracht, of is dit een autochtoon ontstaan, d. w. z. moet men de smetstof beschouwen als steeds aanwezig, die slechts op voor haar gunstige omstandigheden wacht om zich krachtiger te uiten? Voorzeker alleen dan, wanneer croup onder de besmettelijke ziekten is opgenomen en daardoor de directe aangifte verplichtend wordt, mag men de hoop koesteren voor deze practisch zoo hoogst gewichtige vragen nadere gegevens te kunnen verzamelen.

Zoo gaarne had ik het begin der epidemie van 1892—93, in verband met de croup, nader uitgewerkt gezien. Gij laat de epidemie in Augustus 1892 een aanvang nemen, U baseerende op de volgende tabel:

Ter kennis van het Geneeskundig Staatstoezicht kwamen:

over 1892	Mei.	Juni.	Juli.	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
als aangetast door diphtheritis:	1	—	2	10	27	53	72	82
als overleden aan „	1	2	2	3	9	29	37	30

Voorzeker blijkt hieruit, dat in Augustus de diphtheritis de algemeene aandacht gaande maakte. In Juni geen enkel aangetast bij 2 overleden; in Augustus 10 aangetast bij 3 overleden. Hieruit mag men buiten kijf besluiten, dat in Juni de geneesheeren zorgeloos waren, en in Augustus alarm geslagen werd. Maar m. i. mag het wetenschappelijk onderzoek dit alarm niet als grens beschouwen, *a posteriori* al evenmin als *a priori*. Ofschoon slechts het laatste direct vruchtdragend kan worden, moet men toch door de grens *a posteriori* verder en verder te stellen van lieverlede komen tot een *aprioristische* nauwgezetheid, d. w. z. tot voorkoming der epidemie.

Neemt men de croup weder mede in beschouwing, dan geven de maandelijksche sterftetabellen, dat overleden gedurende

in 1889	Jan.	Febr.	Mrt.	Apr.	Mei	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
aan croup:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
aan diphth.:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
in 1890												
aan croup:	—	—	—	2	—	—	1	—	—	—	—	1
aan diphth.:	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
in 1891												
aan croup:	—	—	4	2	—	1	2	—	—	—	—	—
aan diphth.:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
in 1892												
aan croup:	—	2	—	—	—	3	1	2	5	4	2	—
aan diphth.:	—	—	—	—	1	2	2	3	9	29	37	30
in 1893												
aan croup:	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
aan diphth.:	26	10	18	8	9	2	4	3	6	7	—	—

M. i. behoorde — volgens deze tabellen — het onderzoek, *zoo mogelijk*, met 1890 te beginnen; in elk geval was gedurende 1891 de sterfte reeds verhoogd; voorzorgsmaatregelen, toen genomen, waren misschien in staat geweest de epidemie van 1892—93 te voorkomen.

Evenals bij de heftige diphtheritis-epidemie, die in de jaren 1884 en 1885 te 's Hertogenbosch heerschte (zie Jaargang 1890, II, blz. 693), is het ook hier weer treffend, hoe, wanneer de epidemie in gang is, de opgaven van croup alras verminderen, ten slotte geheel verdwijnen. De geneesheer wordt van de identiteit der beide ziekten zich tijdelijk ten volle bewust en geeft alles als diphtheritis aan.

Gij zijt van oordeel, dat van den beginne af de epidemie zich over de geheele stad heeft verspreid. Begrijp ik U wel, dan was in Mei en Juni het zuid-oostelijk gedeelte, in Juli de voorstad-Wijk, in Augustus het westelijk gedeelte der stad en spoedig daarna het centrum aangetast. Ik voor

mij zou hieruit concludeeren, dat, in aanmerking nemende het veelvuldig verkeer, dat in Maastricht zonder twijfel tusschen het eene en het andere gedeelte der stad bestaat, de verbreiding der epidemie aanvankelijk merkwaardig *traag* geschiedde. Ik voor mij zou in de *traagheid* dier uitbreiding een reden zien om te vermoeden, dat spoedig toegepaste, krachtige prophylaxis veel zou hebben kunnen en in de toekomst ook zal voorkomen. Maar, wanneer men dan bedenkt, hoe in het begin eener diphtheritis-epidemie de croup-aangifte stijgt, een lichte epidemie geheel of nagenoeg geheel als *croup-epidemie* verloopt, dan voorzeker zal *de croup*, als zijnde meestal *diphtheritische* croup, mede naast de diphtheritis in een toekomstige, verscherpte wet tegen de diphtheritis moeten worden opgenomen.

Dat de zeldzame gevallen van genuïne croup, d. w. z. van laryngitis acuta cum stenose sine diphtheria, wat noodeloos streng, als gevaarlijk voor de gemeenschap, behandeld worden, dit behoeft toch, juist met het oog op de overgrootte zeldzaamheid, m. i. voor geheel Maastricht hoogstens gemiddeld 2 sterfgevallen per jaar¹⁾, niet van de overigens zoozeer gewenschte gelijkstelling af te schrikken.

Mijn teleurstelling, dat door U met geen enkel woord de *croup*-quaestie besproken werd, dat door U niet gewezen werd op huis-epidemieën van croup en diphtheritis tezamen (zie mijn opstellen in 1885 en 1890) enz., inderdaad, waarde Doctor RULAND, ik kan die niet geheel verkroppen.

Maar, dat ik U toch voor het geleverde dankbaar ben, hiervan wilt gij U wel overtuigd houden, en ook daarom mij gelooven

Uw hoogachtenden

J. A. KORTEWEG.

BERICHTEN.

BUITENLAND.

LONDEN. — Congres te Rome. De belangstelling der geheele medische journalistiek in dit Congres is vooral in Engeland zeer groot. *The Lancet* van 31 Maart wijdt daaraan een afzonderlijk artikel met het portret van Prof. BACCELLI op 62-jarigen leeftijd en een ode in de Latijnsche verzen van Dr. J. P. STEELE, een Edinburgsch geneesheer te Florence gevestigd. Het *British medical Journal* van denzelfden datum bevat de 8 uitstekende portretten van GUIDO BACCELLI, E. MARAGLIANO, JACOBI (New-York), STOKVIS (Amsterdam), MICHAEL FOSTER (Cambridge), NOTHNAGEL (Weenen), VON BABES (Bucharest) en Dr. S. LAACHE (Christiania).

1) In 1885 meende ik de grens der sterfte, die nog als gevolg van *genuïne* croup beschouwd mag worden, op 40 van de 100.000 inwoners te mogen stellen. Maastricht op 30.000 inwoners stellende, zou dit grensgetal voor voor Maastricht 12 worden. Uit bovenstaande beschouwingen blijkt overtuigend, dat dit getal nog veel te hoog genomen is.